

30. Cinsi Nefy Eden Lâ'nın Zaman İfade Etmesi ve Kur'ân Meallerine Yansıması¹

Süleyman CESUR²

APA: Cesur, S. (2024). Cinsi Nefy Eden Lâ'nın Zaman İfade Etmesi ve Kur'ân Meallerine Yansıması. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (43), 568-590. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14541007>

Öz

Cümlede kelimeler arasında bağlama işlevi gören edat ve bağlaçlar bütün dillerde bulunduğu gibi Arap dilinde de bulunmaktadır. Bunlar sözcük veya cümleler arasındaki çeşitli ilişkileri kavramamızı sağlayan ve cümle içerisinde önemli görevler üstlenen yapısal birimlerdir. Görevlerinin kavranması ve çeşitli bağlamlar içerisindeki işlevlerinin tespit edilip manalarının verilmesi konunun uzmanları dışındakiler için zordur. Edatların birçoğu yalnız başına bir anlam taşımazlar. Bağlantı kurdukları kelime veya yapısında buldukları cümlelerin anlamlarının tam olarak anlaşılması bu tür kelimelerin iyi bilinmesine bağlıdır. Arap dilinde isim cümlesi Arapçada vurgulu anlatım ifade eden cümle türüdür. İsim cümlesinden daha güçlü ve vurgulu bir anlatıma ihtiyaç duyulduğunda, isim cümlesi birtakım yollarla daha vurgulu hale getirilebilir. Bunun basit ve yaygın olan yolları vardır. Olumlu cümleler için uygulanan pekiştirme edatları olduğu gibi olumsuz cümlelerin pekiştirilmesi için de çeşitli olumsuzluk edatları kullanılır. Olumlu veya olumsuz cümlelerin başına getirilen edatlar cümlelerin anlamını pekiştirir ve anlamla ilgili bütün kuşku ve gidelir. Bu edatlardan en vurgulu olumsuzluk anlamı ifade eden ve isim cümlesinin başına getirilen, türün tamamını olumsuzlamada kullanılan ve genel olarak cinsi nefy eden lâ denilen edattır. Bu edat Kur'ân'da birçok ayette geçmekte olup Türkçeye yapılan çevirilerde anlamı tam olarak yansıtılmamaktadır. Çalışmada bu edat müstakil olarak ele alınmış sadece Kur'ân meallerindeki çevirileri üzerinde durulmuştur. Edatın geçtiği bazı Kur'ân ayetleri bir kısım meallerde yapılan çevirileri gözden geçirilmiş, isabetli çeviriler belirtilmiş ve gerektiğinde de çeviri teklifi sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Arap Dili, Nahiv, Nefy, Nehiy, Cinsi nefyeden lâ, Meal.

- ¹ **Beyan (Tez/ Bildiri):** Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.
Kaynak: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Raporu: Alındı – Turnitin, Oran: 8
Etik Şikayeti: editor@rumelide.com
Makale Türü: Araştırma makalesi, **Makale Kayıt Tarihi:** 20.09.2024-**Kabul Tarihi:** 20.12.2024-**Yayın Tarihi:** 21.12.2024; **DOI:** <https://doi.org/10.5281/zenodo.14541007>
Hakem Değerlendirmesi: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
- ² Dr. Öğr. Üyesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Arap Dili ve Belagati Anabilim Dalı / Assist. Prof., Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology, Department of Basic Islamic Sciences, Department of Arabic Language and Rhetoric (Yozgat, Türkiye), **eposta:** suleymancesur58@gmail.com **ORCID ID:** <https://orcid.org/0000-0001-8780-1545> **ROR ID:** <https://ror.org/04f81fm77>, **ISNI:** 0000 0001 2259 4311, **Crossref Funder ID:** 501100002966

The Time Expression of Lâ, which Denies Gender, and Its Reflection on Qur'anic Translations³

Abstract

Prepositions and conjunctions, which function as linking between words in a sentence, are found in Arabic as in all languages. These are structural units that enable us to grasp various relationships between words or sentences and undertake important tasks in the sentence. Understanding their functions and determining their functions in various contexts and giving their meanings is difficult for those who are not experts in the subject. Most of the prepositions do not carry a meaning on their own. A full understanding of the meanings of the words they link or the sentences they structure depends on a good knowledge of such words. In Arabic, the noun phrase is a type of sentence that expresses emphasized expression in Arabic. When there is a need for a stronger and more emphatic expression than the noun phrase, the noun phrase can be made more emphatic in a number of ways. There are simple and common ways to do this. Just as there are prepositions of reinforcement for positive sentences, various prepositions of negativity are used to reinforce negative sentences. Prepositions placed at the beginning of positive or negative sentences reinforce the meaning of the sentence and remove all doubts about the meaning. The most emphatic of these prepositions is the preposition *lâ*, which expresses the meaning of negation and is placed at the beginning of the noun phrase, is used to negate the entire genus, and generally negates the genus. This preposition occurs in many verses in the Qur'an, but its meaning is not fully reflected in Turkish translations. In this study, this preposition is discussed separately and only its translations in Qur'anic translations are emphasized. The translations of some Qur'anic verses in which the preposition occurs have been reviewed, accurate translations have been indicated and, when necessary, translation proposals have been presented.

Keywords: Arabic Language, Syntax, Nefy, Nehiy, Letter la negating genus, Translate.

Giriş

Arap dilinde alfabe harflerinden oluşan ve müstakil anlama delalet eden en küçük birime kelime denmektedir (Suyûtî, 2012, 1/19). Arapçada kelime çeşitleri; zamana delalet etmesi yönüyle fiil, varlıklara ad olması yönüyle isim (Sibeveyhi, 2014, 1/12) ve edatlar gibi isimlerle anılan harfler olarak kısımlara ayrılır (Suyûtî, 2012, 1/22, 23). Harflerden bir kısmı anlama katkıda bulunurken bazıları kelimenin zamanına veya olumluluğuna ya da olumsuzluğuna etki eder. Bazıları ise cümlenin tamamına etkide bulunur. Bu nedenle Arapçada cümlenin anlaşılabilmesi edatların işlevinin bilinmesine bağlıdır. İşte bu harflerden birisi de konumuz olan türün tamamını olumsuzlamada kullanılan ve genel olarak cinsten hükümünü nefyeden lâ şeklinde isimlendirilen, isim cümlesinin başına gelen ve birtakım etkilerde

³ **Statement (Thesis / Paper):** It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation process of this study and all the studies utilised are indicated in the bibliography.

Conflict of Interest: No conflict of interest is declared.

Funding: No external funding was used to support this research.

Copyright & Licence: The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

Source: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and all the studies used are stated in the bibliography.

Similarity Report: Received - Turnitin, Rate: 8

Ethics Complaint: editor@rumelide.com

Article Type: Research article, **Article Registration Date:** 20.09.2024-**Acceptance Date:** 20.12.2024-

Publication Date: 21.12.2024; **DOI:** <https://doi.org/10.5281/zenodo.14541007>

Peer Review: Two External Referees / Double Blind

bulunan edattır.

Bu edat Kur'ân'da birçok ayette geçmekte olup yaptığımız araştırmalarda Türkçeye yapılan çevirilerde anlamı tam olarak yansıtılmadığı görülmüştür. Çalışmada bu edat müstakil olarak ele alınmış sadece Kur'ân meallerindeki çevirileri üzerinde durulmuştur. Edatın geçtiği bazı Kur'ân ayetlerinin meallerde yapılan çevirileri gözden geçirilmiş, isabetli çeviriler belirtilmiş ve gerektiğinde de çeviri teklifi sunulmuştur.

Konu ile ilgili Kur'ân meallerine yönelik daha önce yapılmış bir çalışma bulunmamaktadır. Fakat genel olarak lâ çeşitlerini ele alan bazı çalışmaların olduğu görülmüştür. Bunlar arasında: Emre Çavdar'ın "Arap Dilinde "Lâm, Lâ, Mâ" Edatları ve Kur'ân-ı Kerim'de Kullanımları", Levent Yakupoğlu'nun "Arapçada 'Lâ' Edatının Çeşitleri: Bakara Suresi Örneği" yer almaktadır. Bu çalışmalarda lâ ile ilgili kurallar ve Kur'ân'dan örnek ayetler verilmiş fakat hiçbirinde Türkçe meallerde nasıl anlam verilmesi gerektiği ile ilgili bir inceleme yapılmamıştır. İncelememizde konuyu genel olarak lâ ile ilgili hükümlerin verilmesi, içerisinde bulunan cümlelerin zaman ifade etmesi yönünden incelenmesi, Kur'ân çevirilerinde lâ'nın anlamın yansıtılmasının incelenmesi şeklinde ele alacağız.

1. Cinsi nefy eden lâ (Cinsin tamamını olumsuzlayan lâ)

Cins kelimesi Arapçada nevi, tür, neveleri çeşitli olan bir çokluğa delalet eden isim anlamlarına gelmektedir (Suyûtî, 2007, s.76). Kısaca pek çok ortak özellikleri bulunan türler topluluğu olarak tarif edilebilir. Nefy Arapça نفي/n-f-y kökünden mastar olup çekilmek, vazgeçmek, terk etmek, reddetmek, inkâr (Cevherî, 1998, 2/1822; İbn Manzûr, 15/334-339) gibi anlamlara gelir. Olumsuzluk anlamına gelen isbat kavramının zıttıdır (Kal'acı, Kuneybî, 1988, s. 368). İbn Fâris (ö. 395/1004) bu kelimeyle ilgili olarak şunları ifade etmiştir: "nefy kelimesi nûn, fâ ve fiilin aslından olan illet harfi yâ'dan meydana gelir, bir şeyin bir özellikten ârî kılınması, uzak tutulmasına delalet eder." (İbn Fâris, 1979, 5/459).

İsim cümlesinin başına gelen ve olumsuzluk anlamı katan bu lâ'ya farklı isimler verilmiştir. Basra dil ekolü'ne mensup nahivciler tarafından, "lâ en-nâfiye li'l-cins (لا النافية للجنس)" (Muradi, 2016, s. 290), Kûfe dil ekolü'ne mensup nahivciler tarafından ise anlamından hareketle haberin taşıdığı anlamın isimde asla olmadığını ifade etmek için "lâ-i tebrîe (لا التبرئة)" (Suyûtî, 2000, 1/544; Galâyînî, 1993, 2/329) şeklinde isimler verilmiştir. Aynı zamanda "lâ-i istiğrâkiyye (لا الاستغراقية)" veya amelinden hareketle "inne (إن)" gibi amel eden lâ (لا العاملة عمل إن) isimleriyle de kullanılmıştır (Ebû Hayyan, 1998, 3/1296). Bununla beraber nahivcilerden bir kısmı da herhangi bir terimsel ifade kullanılmaksızın "bâbu'n-nefyi bi lâ (باب النفي بلا)" başlığı altında (Sîbeveyhi, 2014, 2/274; Müberred, 1994, 4/357; Hamed, Za'bî, 1993, s. 265; Doğan, 2012, s. 91, 92) bazen nevâsîh konusunda bazen de diğer nefy edatları içerisinde anlatmışlardır.

Sîbeveyhi (ö. 180/796) konuyu "bâbu'n-nefyi bi-lâ" başlığı altında ele almış ve "lâ kendinden sonrasında amel eder ve onu tenvinsiz nasb eder, kendisinden sonrasında nasb etmesi inne'nin kendisinden sonrasında nasb etmesi gibidir" (Sîbeveyhi, 2014, 2/274) demiştir. Müberred de (ö. 286/900) ona uyararak "bil ki lâ nekra üzerine geldiğinde tenvinsiz onu nasb eder, bu da haberî cümleler soruya cevap olarak getirildiğinde olur." (Müberred, 1994, 4/357) demiştir. Zemahşeri (ö. 538/1144) de cinsi nefy eden lâ ile mansub olanlar bölümünde "O inne üzerine hamledilir bu nedenle onunla isim mansub, haber merfu kılınır. Bu da menfi olan isim muzaf veya muzafa benzer olduğundadır. Eğer isim böyle değil de müfred olursa nasb makamında fetha ile mebni heberi ise merfudur." (Zemahşerî, 2004, s. 92, 93) diyerek tarif etmiştir. İbn Hişâm (ö. 761/1360) nefy edatlarını anlattığı yerde "...inne gibi amel ettiğinde bununla haberin taşıdığı anlamın isimde asla olmadığı ifade edildiğinde lâ-i tebrîe denir." (İbn Hişâm, 2015,

1/253) diye tarif etmiştir. İbn Akıl (ö. 769/1367) ise “bu mübtedayı nesheden harflerden olan cinsi nefyeden lâdır ki bununla cinsin hepsinin nefyini içerisine alan lâ kastedilir.” (İbn Akıl, ty., s. 48, 49) şeklinde tarif etmiştir. Çağdaş araştırmacıardan Abduh Racihi ise şöyle tarif etmiştir: “O isim cümlesinin başına gelir ve inne'nin ameli gibi amel ederek mübtedayı nasb, haberi ref eder, isminin cinsinden hükmü nefy eder, nahivciler buna lâ en-nâfiye demişlerdir. Aynı şekilde onun nefyi isminin fertlerinin sadece birini değil hepsini içerdiğinden lâ en-nâfiye li'l-cins ismini de vermişlerdir.” (Râcihi, 2010, s. 176). Görüleceği üzere nahivciler bu lâ'ya farklı isimler vermişlerdir. Makalede yaygın kullanımı nedeniyle cinsi nefy eden lâ isimlendirmesi tercih edilmiştir. Fakat Türk öğrencilere öğretilmesi sırasında cinsin tamamını olumsuzlayan lâ şeklinde isimlendirilerek öğretilmesi anlaşılmasını kolaylaştıracaktır.

Cinsi nefy eden lâ edatı cümleye olumsuzluk anlamı katar ve ilgili olduğu ismin tüm sınıf ve türlerini içererek geniş bir olumsuzluk ifadesiyle isim cümleleri arasında bağlantı kurar. Ait olduğu tüm fertlerinde net bir şekilde ihtimal bırakmayacak tarzda yokluğunu ifade eder ve olumsuzluğu tüm cinsi içerir (Doğan, 2012, s. 92; Çavdar, 2015, s. 101). Şöyle bir Türkçe örnek verilebilir; ‘Çantada kitap var mı?’ sorusunun cevabı ‘evet, var’ veya ‘hayır, yok’ şeklinde olabilir. Bu cevapların her ikisi de çantada kitap olup olmadığı hakkında bilgi verecektir. ‘Çantada bir kitap var mıdır?’ şeklindeki soruya, ‘evet var’ şeklindeki cevap çantada bir veya birden fazla kitabın varlığını ifade edebilir. ‘Hiç kitap yok’ şeklinde verilecek cevap ise ‘çantada kitap cinsinden hiçbir maddenin olmadığını’ kesin ve net şekilde ifade eder.

Arapça şöyle bir örnek verilebilir:

لَا طَالِبٌ فِي الصَّفِّ cümlesinde طَالِبٌ kelimesini “be (ب)” harfini damme ile okuyacak olursak anlam ‘sınıfta bir erkek öğrenci yok’ olmaktadır. Cümle “sınıfta bir erkek öğrenci hatta, iki veya daha fazla erkek öğrenci var” şeklinde anlaşılabilir.

“Be (ب)” harfinin harekesinin fetha ile okunması durumunda (لَا طَالِبٌ فِي الصَّفِّ) cümle “sınıfta hiç erkek öğrenci yok” anlamına gelir. Başka ihtimallere yer bırakmaz (İbn Hişâm, 2015, 1/253, 254; Akdağ, 1999, s. 363; Çavdar, 2015, s. 101).

2. Cinsi nefy eden lâ'nın anlamı

Bir cinsin tümüne olumsuzluk anlamı katan bu edat için لا النافية للجنس ismi kullanılır, olumsuzluk bildirir, cins isimlerin başına gelir. Bu şekilde kullanılan edatın olumsuzluk anlamı ilgi kurduğu ismin tüm sınıf ve türlerini kapsar. Haberde olan anlam genelleme ve yayma yoluyla genişler, kapsamlı ve en güçlü bir ifadeyle yokluk ifade eder. Tüm türleri kapsayan geniş olumsuzluk ifadesiyle isim cümleleri arasında bağlantı kurar. Cinsin yok olduğunu ifade eden bu bağlaç yapısal işlev bakımından yardımcı fiillere benzer. İne (ئ) gibi ismini nasb haberini ref eder. لا صَاحِبَ جُودٍ تَمُوتُ (Hiçbir cömert sevimsiz değildir) örneğinde tüm cömertler sevimsizlik kapsamının dışında bırakılmıştır (Mevzi'i, 1993, s. 436; Mehmed Zihni, ty., s. 258). لا غَائِبٌ فِي الصَّفِّ (Sınıfta gelmeyen hiçbir kimse yoktur) cümlesinde tüm sınıf var olduğundan “yok” kavramı sınıfta hiçbir kimseyle ilişkilendirilmemiştir. لا مُؤْمِنٌ حَائِرٌ cümlesinde hainliğin tüm mümin grubunda asla olmayacağını anlattığı ve hainlik sıfatının bu grubu diğer gruplardan ayıran bir özellik olduğu anlamını taşıdığı belirtilmiştir (Doğan, 2013, s. 366, 367; Doğan, 2012, s. 92, 93).

Bu edatın Türkçede olumsuz cümlelerin pekiştirilmesinde kullanılan “hiç, hiçbir şey, hiçbir kimse, asla” (Mehmed Zihni, ts., s. 258; Doğan, 2013, 369; İpek, 2009, s. 736) kelimeleriyle tercüme edilmesi, tekrarlandığında “ne..., ne...ne de” bağlaç grubuyla, be (ب) harfi cerinden sonra ise “...sız” olumsuzluk

ekiyle tercüme edilmesinin uygun olacağı belirtilmiştir (Doğan, 2013, 369).

3. Cinsi nefy eden lâ'nın amel etme şartları

İsim cümlesinin başına gelen cinsi nefy eden lâ isim cümlesinin mübtedasını kendisine isim alarak nasb eder, isim cümlesinin haberini kendisine haber alarak ref eder. Lâ'nın amel edebilmesi için bir takım amel etme şartları vardır. Bu şartlardan biri bulunmazsa lâ amel etmez.

Lâ'nın amel edebilmesi için şu şartları taşıması gerekir:

1. Cinsi nefy eden lâ sadece olumsuzluk anlamı ifade etmelidir. Sadece bir şeyin yokluğunu ifade ederse amel edemez (İbn Hişâm, 2015, 2/5-7; Ehdel, 1990, 1/282; Abbâs Hasan, ty., 1/561).

Örnek:

لَا إِنْسَانَ مُخَلَّدٌ (Hiçbir insan ebedi değildir.) Bu cümlede ebedilik hükmü insan cinsinin her bir ferdinden nefy edildiğinden amel etmiştir, yoksa amel edemezdi (Râcihî, 2010, s. 186).

2. Cinsi nefy eden lâ'nın ifade ettiği yokluk, ismin tüm cinsini içermesi gerekir.

Örnek:

لَا رَجَالَ فِي الدَّارِ (Evde hiç adam yoktur.)

لَا بَائِعًا دِينَهُ بِدُنْيَا رَابِحٌ (Dinini dünyasıyla satan hiç kimse kazançlı değildir.)

Örneklerden birincisinde yokluk adam cinsinin hepsini kapsadığından, ikincisinde ise yokluk cinsin tamamını kapsadığından amel etmiştir (Râcihî, 2010, s. 186; Doğan, 2012, s. 94). Ama ismin tüm cinsini kapsamazsa amel edemez. Örneklerde nekre olarak gelen رَجَالَ ve بَائِعًا kelimeleri (ال) el takılı olsaydı amel edemezdi.

3. Cinsi nefy eden lâ'nın ifade ettiği yokluk ihtimalli olmayıp, çok açık kesinlik ifade etmelidir. Kesinlik ifade etmediğinde inne gibi amel edemez (Galâyînî, 1993, 2/330; Doğan, 2012, s. 94).

Örnek:

لَا ذَا خُلُقٍ حَسَنٍ مُكْرَمٌ (Hiçbir iyi ahlaklı sevimsiz değildir.)

لَا عُلَمَاءَ مُنْكَرَبُونَ (Hiçbir âlim kibirli değildir.)

لَا رَيْبَ فِيهِ (Onda hiçbir şüphe yoktur.) gibi.

4. Cinsi nefy eden lâ, isim cümlesinde (ص+isim+haber) sırasında olmalıdır (Doğan, 2012, s. 94).

Örnek:

لَا عَالِمٌ مُسْتَحْفَظٌ فِي الْعِلْمِ (Hiçbir âlim, ilmi küçümseyen değildir.) gibi.

5. Cinsi nefy eden lâ'nın hem ismi hem de haberi nekre olmalıdır (Ehdel, 1990, 1/283). Eğer lâ'nın ismi

marife olursa cinsinin tamamını içermeyeceğinden inne gibi amel edemez, bundan dolayı lâ'nın tekrarı gerekir, bu durumda Türkçeye 'ne...ne...ne de' bağlaç grubuyla tercüme edilmesi uygun olacaktır (Abbâs Hasan, ts., 1/562; Râcihî, 2010, s. 186; Doğan, 2012, s. 95; Doğan, 2013, s. 369). İbn Cinnî (ö. 392/1002) ve İbn Şeceri'nin (ö. 542/1148) buna muhalefet ettikleri belirtilmiştir (İbn Hişâm, 2015, 1/256; Galâyîni, 1993, 2/330).

Örnek:

لَا زَيْدٌ فَامِرٌ وَلَا عَلِيٌّ (Ne Zeyd ne de Ali ayakta değil.)

لَا السَّبَابُ بَاقٍ وَلَا الْجَمَالُ (Gençlik baki değil, güzellik de.) Gibi örneklerde lâ'nın ismi marife olduğundan amel edememiş ve lâ tekrar etmiştir.

6. Cinsi nefy eden lâ ile isminin arasına herhangi bir kelime girmemelidir. Eğer aralarına bir kelime girer ve isimle haber arası açılırsa lâ'nın etkisi kaybolacağından tekrarı gerekir (Abbâs Hasan, ty., 1/563; Ehdel, 1990, 1/283; Galâyîni, 1993, 2/331; Doğan, 2012, s. 95).

Örnek:

لَا عِنْدِي تَمَاعٍ وَلَا بُرْتَمَالُ (Yanımda ne elma ne de portakal vardır.) Örneğinde lâ ile isimleri arasına başka kelime girdiğinden amel edememiş ve lâ tekrar etmiştir.

7. Cinsi nefy eden lâ'nın önüne harfî cer gelmemelidir. Eğer harfî cer gelirse lâ etkisini kaybeder kendisinden sonraki isim harfî cerle mecrûr olur ve bu durumda Türkçeye '...sız' olumsuzluk ekiyle tercüme edilir (Ehdel, 1990, 1/284; Sâmîrrâî, 2007, 1/330; Doğan, 2013, s. 369).

Örnek:

عُدْتُ إِلَى الْمَنْزِلِ بِلَا زَيْدٍ (Eve arkadaşsız döndüm.) Örneğinde lâ'nın başında harfî cer olup amel etme şartı ortadan kalktığından amel edememiştir.

3.1. Cinsi nefy eden lâ'nın ismi ve i'râbı

Cinsi nefy eden lâ'nın inne gibi isim cümlesinde amel edebilmesi için lâ'ya isim olarak gelen kelimenin şu özellikleri taşıması gerekir:

1. Cinsi nefy eden lâ'nın ismi müfred (muzaf veya şibhi muzaf olmayan), cemi teksir ve tek muzaf bir isim olarak gelebileceği belirtilmiştir (Lâ'nın ismi muzaf ise bu isim mansub olarak murabdır, çünkü izafet mebniliği iptal eder.) (Müberred, 1994, 4/364; Muradi, 2016, 291; İbn Hişâm, 2015, 2/15). Bu özellikleri taşıyan kelimenin tüm irap alametlerini tam alması vacip, bu durumda ismin tenvinsiz olarak feth üzere mebni ve mahallen mansub olduğu ifade edilmiştir (İbn Hişâm, 2015, 2/10; Abbâs Hasan, ts., 1/563, 564; Galâyîni, 1993, 2/332, 333; Doğan, 2012, s. 96). Basra ekolü âlimlerinin çoğuna göre lâ ile nekra ismi arasında cinse delalet eden mukadder bir مِ harfî cerrinin bulunduğu, ismin harf manası yüklendiğinde mebni olduğu belirtilmiştir. Kûfe ekolü'nün lâ'nın مِغْرِ manasında olduğu fikirleri ise kabul edilmemiştir (Enbârî, 2019, s. 340; Ukberî, 2001, /227, 228).

Örnek:

لا قَوْلَ رُؤٍ نَافِعٍ (Hiçbir asılsız söz faydalı değildir.) Burada lâ'nın ismi olan قَوْلٌ kelimesi müfred ve muzaf olarak gelmiştir.

لا أَنْصَارَ خَيْرٍ مُتَنَابِرُونَ (Hayrın destekçilerinden hiçbiri asla birbirinden nefret etmez.) Örneğinde lâ'nın ismi olan أَنْصَارٌ kelimesi cemi teksir ve muzaftır.

لا نَصِيحَتِي إِخْلَاصٍ أَنْفَعُ مِنْ نُصْحِ الْوَالِدَيْنِ (Hiçbir samimi nasihat, anne babanın nasihatinden daha faydalı değildir.) Örneğinde lâ'nın ismi olan نَصِيحَتِي kelimesi tesniye ve muzaf olup fethaya niyabeten yâ ile mansubdur.

لا خَائِي وَطَنٍ سَالِمُونَ (Vatan hainlerinin hiçbiri asla güvenilir değildir.) Burada lâ'nın ismi olan خَائِي kelimesi cemi müzekker ve muzaf olup fethaya niyabeten yâ, ile mansubdur. Tesniye ve cemi nunlarının izafetten dolayı düştüğü görüşünde olanlar olduğu gibi (Abbâs Hasan, ty., 1/565), nahivcilerin çoğunun tesniye ve cemi müzekker salimdeki nun'un düşmesinin izafetten dolayı değil tahfif için olduğu görüşüne sahip oldukları belirtilmiştir (Yakûb, 2010, s. 474).

لا دَأْبَ نَمَاءٍ (Hiçbir edepli asla dedikoducu değildir.) Burada lâ'nın ismi olan دَأْبٌ kelimesi esmâ-i sitte'den ve muzaf olup fethaya niyabeten elif ile mansubdur.

Lâ'nın isminin cemi müennes salim olması halinde ise nahiv âlimlerinin şu şekilde farklı görüşlerinin olduğu belirtilmiştir:

a. Nahivcilerin çoğunluğuna göre fethaya niyabeten tenvinsiz olarak kesra üzere mebnidir. Tercih edilen görüş budur (İbn Hişâm, 2015, 2/10; Ehdel, 1990, 1/285). Örnek: لا مُهْمَلَاتٍ عَمَلٍ مُكْرَمَاتٍ (İşini ihmal eden hiçbir bayan cömert değildir.) Burada مُهْمَلَاتٍ kelimesi muzaf cemi müennes salim olup fethaya niyabeten kesra ile mansubtur (Abbâs Hasan, ty., 1/566).

b. Tenvinin varlığı ile beraber fethaya niyabeten kesra üzere mebnidir. Çünkü cemi müennes salimin tenvini mukabele tenvinidir (İbn Hişâm, 2015, 2/10). Örnek: لا مُجْتَهِدَاتٍ خَائِرَاتٍ (Çalışkan bayanların hiçbiri zarar etmez.)

c. Fetha üzere mebnidir. Bu görüşün el-Mâzinî (ö. 249/863), el-Fârisî (ö. 377/987), İbn Hişâm ve İbn Mâlik'in görüşü olduğu ifade edilmiştir (İbn Hişâm, 2015, 2/10).

d. Fethaya niyabeten kesra üzere mebni olması caizdir (İbn Hişâm, 2015, 2/10; Ehdel, 1990, 1/285).

2. Cinsi nefy eden lâ'nın ismi şebih bi'l-muzaf ise tenvinli olarak murab olup mansub olduğu belirtilmiştir (Zemahşerî, 2004, s. 94; İbn Hişâm, 2015, 2/15; Abbâs Hasan, ty., 1/564; Galâyîni, 1993, 2/333).

Örnek:

لا مُرْتَبِعًا قَدْرُهُ مَعْمُورٌ (Değeri yüce hiç kimse asla mağrur değildir.) Burada lâ'nın ismi olan مُرْتَبِعًا kelimesi şebih bi'l-muzaf olup fetha ile mansubdur.

لا قَاعِدًا عَنِ الْجِهَادِ مَغْدُورٌ (Cihaddan geri duran hiç kimse asla mazeretli değildir.) Burada lâ'nın ismi olan قَاعِدًا kelimesi şebih bi'l-muzaf olup fetha ile mansubdur.

لَا سَائِقِينَ طَيَّارَةً غَائِلِينَ (İki uçak pilotunun hiçbirisi asla dikkatsiz değildir.) Burada lâ'nın ismi olan سَائِقِينَ kelimesi tesniye olup yâ ile mansubdur.

لَا حَارِسِينَ بِاللَّيْلِ نَائِمُونَ (Gece bekçilerinin hiçbirisi asla uyuyan değildir.) Burada lâ'nın ismi olan حَارِسِينَ kelimesi cemi müzekker sâlim olup yâ ile mansubdur (Abbâs Hasan, ty., 1/566).

لَا رَاحِبَاتٍ فِي الشُّهُورِ مُسْتَرْحَبَاتٍ (Şöhret arzulu kadınların hiçbirisi asla rahat değillerdir.) Burada lâ'nın ismi olan رَاحِبَاتٍ kelimesi cemi müennes salim olup kesra ile mansubdur.

Cinsi nefy eden lâ'nın isminin nadiren hafzedilebileceği, لا عَلَيْكَ örneğinde ismi لا بَأْسَ veya لا جِنَاحٍ olup hafzedildiği, cümlenin لا بَأْسَ (لا جِنَاحٍ عَلَيْكَ) şeklinde olduğu ifade edilmiştir (Zemahşerî, 2004, s. 97; Galâyînî, 1993, 2/334).

3.2. Cinsi nefy eden lâ'nın isminin sıfatının i'râbı

1. Cinsi nefy eden lâ'nın ismi müfred olup, sıfatı lâ'nın haberinden önce ve müfred olarak gelmişse sıfat fetha üzere mebni, fetha ile mansub veya damme ile merfu olabileceği belirtilmiştir (Ferâhîdî, 2007, s. 326; Zemahşerî, 2004, s. 94; Hatîb, 2007, s. 373; Abbâs Hasan, ty., 1/574).

Örnek:

لَا رَجُلٌ عَاقِلٌ عِنْدَكَ (Yanında hiç akıllı adam yok.) Burada lâ'nın ismi olan رَجُلٌ kelimesi müfred olup sıfatı olan عَاقِلٌ kelimesi fetha üzere mebnidir.

لَا طَالِبٌ مُجِدًّا قَاشِلٌ (Ciddi hiçbir öğrenci başarısız değildir.) Burada lâ'nın ismi olan طَالِبٌ kelimesi müfred olup sıfatı olan مُجِدًّا kelimesi fetha üzere mansub olarak mebnidir.

لَا رَجُلٌ ظَرِيفٌ فِيهَا (Orada hiçbir zarif adam yoktur.) Burada lâ'nın ismi olan رَجُلٌ kelimesi müfred olup sıfatı olan ظَرِيفٌ kelimesi damme ile merfudur.

2. Cinsi nefy eden lâ'nın ismi müfred olup sıfatı müfred ve lâ'nın haberinden sonra gelmişse sıfat fetha ile mansub, damme ile merfu olabileceği ifade edilmiştir (Galâyînî, 1993, 2/337; Hamed, Za'bî, 1993, s. 373; Hatîb, 2007, s. 373).

Örnek:

لَا جُنْدِيٌّ عِنْدَنَا جَبَانًا (Yanımızda hiçbir korkak asker yok.) Burada lâ'nın ismi olan جُنْدِيٌّ kelimesi ile sıfatı olan جَبَانًا kelimesi arasına haber olan عِنْدَنَا kelimesi girerek sıfat ile mevsufun arasını ayırmış, sıfat fetha ile mansub gelmiştir.

Aynı cümle لَا جُنْدِيٌّ عِنْدَنَا جَبَانٌ şeklinde sıfat damme ile merfu olabilir.

3. Cinsi nefy eden lâ'nın ismi müfred olup sıfatı müfred olmaz ve muzaf veya şibhi muzaf ise; sıfatın fetha ile mansub, damme ile merfu olabileceği belirtilmiştir (Galâyînî, 1993, 2/337; Hamed, Za'bî, 1993, s. 267).

Örnek:

لا رَجُلٌ صَاحِبٌ فَضْلٍ شَقِيٍّ ve لا رَجُلٌ صَاحِبٌ فَضْلٍ شَقِيٍّ (Hiçbir fazilet sahibi kişi kötü değildir.) Örneğinde olduğu gibi.

4. Cinsi nefy eden lâ'nın ismi müfred olmayıp sıfatı müfred ise; sıfat fetha ile mansub veya damme ile merfu olabileceği belirtilmiştir (Yakûb, 1988, s. 386; Ehdel, 1990, 1/288; Galâyîni, 1993, 2/337; Abbâs Hasan, ty., 1/575).

Örnek:

لا طَالِبٌ عِلْمٍ مُجْدًا خَائِبٌ (Hiçbir ciddi ilim öğrencisi zarar etmez.) Burada lâ'nın ismi طَالِبٌ عِلْمٍ kelimesi müfred olmayıp, sıfatı olan مُجْدًا kelimesi müfred olduğundan fetha ile mansub olarak geldiği gibi لا طَالِبٌ عِلْمٍ مُجْدًا خَائِبٌ şeklinde damme ile merfu da olabilir.

5. Cinsi nefy eden lâ'nın ismi de sıfatı da müfred değilse; sıfatın fetha ile mansub veya damme ile merfu olabileceği belirtilmiştir (Ehdel, 1990, 1/288; Hamed, Za'bî, 1993, s. 267).

Örnek:

صَاحِبٌ فَضْلٍ فَاعِلًا خَيْرًا خَائِبٌ (Hiçbir hayır işleyen iyilik sahibi perişan olmaz.) Cümlesinde lâ'nın ismi olan صَاحِبٌ فَضْلٍ ve sıfatı olan فَاعِلًا خَيْرًا kelimeleri müfred olmadığından fetha ile mansub gelebildiği gibi لا صَاحِبٌ فَضْلٍ فَاعِلًا خَيْرًا şeklinde damme ile merfu da gelebilir

3.3. Cinsi Nefy Eden Lâ'nın İsmine Atıf Yapılması

Cinsi nefy eden lâ'nın ismine atıf yapılması durumunda matufun nekra ve marife olmasına göre hükümde değişiklik olmaktadır.

3.3.1. Matufun Nekra isim Olması

1. Cinsi nefy eden lâ'nın müfred ismine nekra bir isim atıf yapılarak lâ tekrar edilirse bu halde altı veya dört değişik şekilde irab yapılabileceğini söyleyenler varsa da (Zemahşerî, 2004, s. 97; Mevzi'î, 1993, s. 438) tercih edilen görüşe göre beş değişik irab yapılabileceği belirtilmiştir (Galâyîni, 1993, 2/335):

a. Birinci lâ edatı inne gibi amel ederek, ismi (mâtûfun aleyh) fetha üzere mebni olur, ikinci lâ edatı da inne gibi amel ettirilir ve ismi (mâtuf) fetha üzere mebni olur.

Örnek:

لا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ bu cümlede birinci lâ'nın ismi ve mâtûfun aleyh حَوْلٌ kelimesi olup nasb makamında fetha üzere mebnidir. قُوَّةٌ kelimesi ise tekrar eden ikinci lâ'nın ismi olup nasb makamında fetha üzere mebnidir (İbn Yaiş, 2001, 2/114; Abbâs Hasan, ty., 1/568, 569; Galâyîni, 1993, 2/335; Sâmîrrâî, 2014, 1/312; Hamed, Za'bî, 1993, s. 267; Doğan, 2012, s. 99).

b. Birinci lâ edatı inne gibi amel ederek, ismi (mâtûfun aleyh) fetha üzere mebni olur, ikinci lâ edatı mühmel, zâid veya لَيْسَ (leyse) gibi âmil kabul edilerek ismi (mâtûf) merfu yapılır.

Örnek:

لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ burada birinci lâ'nın ismi حَوْلٌ kelimesi olup nasb makamında fetha üzere mebnidir. قُوَّةٌ kelimesi leyse gibi amel eden ikinci lâ'nın ismi olup merfudur, mübteda veya birinci lâ'nın ve isminin mahalline atfedilmiştir (İbn Yaîş, 2001, 2/114; Abbâs Hasan, ty., 1/568; Galâyînî, 1993, 2/335, 336; Hamed, Za'bî, 1993, s. 268; Doğan, 2012, s. 100).

c. Birinci lâ edatı inne gibi amel ederek, ismi (mâtûfun aleyh) fetha üzere mebni olur, ikinci lâ nefyi tekit edip zaid kabul edilerek ismi (mâtûf) mansub olarak irab edilir.

Örnek:

لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ burada birinci lâ'nın ismi حَوْلٌ kelimesi olup nasb makamında fetha üzere mebnidir. قُوَّةٌ kelimesi birinci lâ'nın isminin mahalli üzerine atfedilmiş olup mansubdur, nasb alameti fethadır. İkinci lâ'nın zaid olduğu ifade edilmiştir (İbn Yaîş, 2001, 2/115; Abbâs Hasan, ty., 1/569; Galâyînî, 1993, 2/336; Hamed, Za'bî, 1993, s. 268; Sâmirrâî, 2014, 1/315; Doğan, 2012, s. 100).

d. Birinci lâ edatı inne gibi amel ettirilmeyip, leyse gibi amel ettirilerek veya mühmel bırakılarak ismi (mâtûfun aleyh) merfu olarak irab edilir. İkinci lâ edatı mühmel bırakılır veya leyse gibi amel ettirilerek ismi (mâtûf) merfu olarak irab edilir.

Örnek:

لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ burada birinci lâ'nın ismi حَوْلٌ kelimesi olup, lâ leyse gibi amel etmiş, veya mühmel bırakılarak ismi merfu olmuştur. قُوَّةٌ kelimesi tekrar eden ve leyse gibi amel ettirilen lâ'nın ismi olup merfudur (Sîbeveyhi, 2014, 2/285; İbn Yaîş, 2001, 2/115; Abbâs Hasan, ty., 1/570; Galâyînî, 1993, 2/335; Hamed, Za'bî, 1993, s. 268; Sâmirrâî, 2014, 1/313; Doğan, 2012, s. 100).

e. Birinci lâ edatı mühmel bırakılarak inne gibi amel ettirilmeyip, mübteda olmak üzere merfu olarak irab edilir. İkinci lâ edatı cinsi nefy eden lâ kabul edilerek ismi (mâtûf) fetha üzere mebni olur.

Örnek:

لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ burada birinci lâ'nın ismi حَوْلٌ kelimesi lâ'nın amel ettirilmeyip mühmel bırakılmasıyla mübteda olmak üzere merfudur. قُوَّةٌ kelimesi ise başındaki lâ'nın cinsi nefy eden lâ olarak kabul edilmesi sebebiyle ismi (mâtûf) nasb makamında fetha üzere mebnidir (Abbâs Hasan, ty., 1/570, 571; Galâyînî, 1993, 2/336; Hamed, Za'bî, 1993, s. 268; Sâmirrâî, 2014, 1/315; Doğan, 2012, s. 100).

2. Cinsi nefyeden lâ'nın müfred olmayan ismine nekra bir isim atfı yapılarak lâ tekrar edilirse bu durumda matufun üç değişik irab yapılabileceği belirtilmiştir.

Örnek:

لَا صَاحِبَ خَيْرٍ وَلَا كَرِيمٍ مُهَانَ (Hiçbir hayır sahibi ve hiçbir cömert küçümsenmez.) Burada ikinci lâ'dan sonraki kelime كَرِيمٍ şeklinde fetha üzere mebni, كَرِيمًا şeklinde mansub, كَرِيمٌ şeklinde merfu olabilir (Hamed, Za'bî, 1993, s. 268).

3. Cinsi nefyeden lâ tekrarlanmaz veya matuf müfred olmazsa iki farklı irab yapılabileceği belirtilmiştir.

Örnek:

لا كِتَابَ عِنْدِي وَكِرْسَاءَ (Yanımda ne hiçbir kitap ne de defter var.) ve لَا قَلَمَ عِنْدِي وَكِتَابَ حَبْرٍ (Yanımda ne hiçbir kalem ne de matematik kitabı var.) örneklerinde olduğu gibi merfu veya لَا كِتَابَ عِنْدِي وَكِرْسَاءَ ve لَا قَلَمَ عِنْدِي وَكِتَابَ حَبْرٍ şeklinde mansub olabilir (Hamed, Za'bî, 1993, s. 268).

3.4. Cinsi nefy eden lâ'nın haberi

Cinsi nefyeden lâ haberini inne gibi ref eder. Haber müfred, şibih cümle, isim ve fiil cümlesi olarak gelebilir. Buraya kadar anlatılan konularda verilen örneklerde haberler müfred olarak getirilmiştir. Haberin şibih cümle olmasına örnek (Galâyînî, 1993, 2/334; Doğan, 2012, s. 100);

ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ (İşte bu kitap, bunda asla hiçbir şüphe yoktur) (Bakara 2/2).

لَا حَسَدَ إِلَّا فِي أُنْتَتَيْنِ (İki şey hariç hiçbir şeyde kıskançlık olmaz.)

Haberin isim cümlesi olarak gelmesine örnek;

لَا طَالِبَ سُلُوكُهُ سَيِّئًا (Ahlakı kötü olan hiçbir öğrenci yoktur.)

Haberin fiil cümlesi olarak gelmesine örnek;

لَا مُشْكِلَةً تَصْعَبُ عَلَيْهِ (Ona zor gelen hiçbir problem yoktur.)

Cinsi nefyeden lâ'nın haberinin hazfine daha çok rastlandığı, bu durumda haberi كَائِنٌ - حَاصِلٌ - مَوْجُودٌ şeklinde gizli olduğu belirtilmiştir (Silsîlî, 1986, 1/381; Akdağ, 1999, s. 363). Örneğin لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ (Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur.) cümlesinde lâ'nın haberi مَوْجُودٌ olup mahzuftur. وَلَا أَحَدٌ أَغْنِيكَ مِنَ اللَّهِ (Hiç kimse Allah'tan daha gayur (daha kıskanç) değildir.) cümlesinde olduğu gibi habere bir delil delalet etmezse haberin hazfinin caiz olmadığı, haberin açıktan geleceği ifade edilmiştir (İbn Yaîş, 2001, 1/265; Ehdel, 1990, 1/288; Galâyînî, 1993, 2/334; Sâmîrrâî, 2014, 1/322).

Arapçada لَا شَيْءَ - لَا رَيْبَ - لَا عَجَبَ - لَا غَرْوَ - لَا مَحَالَةَ - لَا تَأْمَنَ - لَا بُدَّ - لَا ضَيْرَ - لَا مَنَاصِنَ - لَا حَرَمَ - لَا شَيْءَ gibi kalıplaşmış ifadelerde lâ'nın haberi devamlı olarak mahzup olup (Akdağ, 1999, s. 363, 364; Doğan, 2012, s. 103-107), lâ'nın ismi kendisinden bir parça kabul edildiğinden ve araları ayırlamayacağından haberinin isminin önüne geçemeyeceği belirtilmiştir (Müberred, 1994, 4/381).

3.5. Cinsi nefy eden lâ'nın başına hemze gelmesi

Cinsi nefyeden lâ'nın başına istifham hemzesi geldiğinde lâ'nın amel etmesine engel olmaz. Çünkü bu durumda üslubun inşâî olacağı önceki hükmün tamamından hiçbir şeyin değişmeyeceği belirtilmiştir (Müberred, 1994, 4/382; Abbâs Hasan, ty., 1/570, 576). أَلَا رَجُلٌ فِي الدَّارِ؟ (Evdde hiç adam yok mu?) Cümlesinde cinsi nefyeden lâ'nın önüne gelen istifham hemzesi amel etmesini engelleyememiştir.

3.6. Cinsi nefy eden lâ'nın inne'den ayrıldığı yerler

Cinsi nefyeden lâ inne'ye benzemekle beraber bazı noktalarda inne'den ayrıldığı belirtilmiştir (Enbârî, 2019, s. 343);

1. İne hem marife hem de nekra isimlerde amel eder. Cinsi nefyeden lâ ise nekra isimde amel eder (Endelüsî, 1998, 3/1295).

2. İne hem isim hem de haber üzerinde kendisi amilken cinsi nefyeden lâ nahivcilerin çoğuna göre inne'nin ferî kabul edildiğinden ve fer' aslın yerini tutamayacağından sadece ismi üzerinde amel eder (Endelüsî, 1998, 3/1297).

3. İne amelde kuvvetli olduğundan ismi ile terkip oluşturmaz, lâ zayıf amil olması nedeniyle ismi ile terkip oluşturur, tek kelime hükmünde olur (Endelüsî, 1998, 3/1295).

4. İne ile isminin arası açılrsa da ismi üzerinde amel ederken cinsi nefyeden lâ ile isminin arasına başka bir kelime girdiğinde amel edemez (Endelüsî, 1998, 3/1295).

4. Kur'ân-ı Kerim'de cinsi nefy eden lâ'nın kullanımı

4.1. İsmnin kullanımı

Cinsi nefy eden lâ'nın ismi kendisine bitişik, nekra ve müfred olduğunda fetha üzere mebni olur. Bu şekildeki lâ'nın ismi Kur'ân'da; mastar, ismi fail, ismi mekân ve cemi teksir olmak üzere dört şekilde gelmiştir.

1. Mastar olarak gelmesi⁴: Bunlarda birkaçını örnek olarak vermek yeterli olacaktır.

Örnek 1:

ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ. “Kendisinde hiçbir şekilde şüphe olmayan O kitap, muttakiler için bir hidayet kaynağı ve yol göstericidir.”⁵ Ayette lâ'nın ismi olan رَبِّ kelimesi رَبِّ nin mastarıdır.

Örnek 2:

قَالَ إِنَّهُ يُعَوَّلُ إِنَّمَا بَقْرَةٌ لَا ذَلُولٌ تُثِيرُ الْأَرْضَ وَلَا تَنْقِي الْحَرْتِ مُسَلَّمَةٌ لَا شِيَةَ فِيهَا. “De ki, Allah şöyle diyor: O henüz boyunduruk altına alınmayan, yer sürmeyen, ekin sulamayan, serbest dolaşan, renginde hiçbir alacası bulunmayan bir ineğdir...”⁶ ayette lâ'nın ismi olan شِيَةَ kelimesi وشى kelimesinin masdarıdır (Halebî, ty., 9/205).

2. İsmi fâil olarak gelmesi⁷:

Örnek 1:

إِنْ يَنْصُرْكُمُ اللَّهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْ “Allah size yardım ederse, artık size üstün gelecek hiç kimse yoktur.”⁸ Ayette lâ'nın

⁴ el-Bakara 2/2, 32, 71, 158, 163, 173, 182, 193, 197, 203, 229, 230, 233, 234, 236, 240, 249, 255, 256; Âl-i İmrân 3/2, 6, 9, 11, 25, 77; en-Nisâ 4/23, 24, 87, 102, 114, 128; el-Enâm 6/12, 102, 106, 163; et-Tevbe 9/31, 129; Yûnus 10/37, 64, 90; Hûd 11/14; Yûsuf 12/92; er-Ra'd 13/11, 30; en-Nahl 16/2; el-İsrâ 17/99; el-Kehf 18/21, 39; Tâhâ 20/14, 97, 98, 108; el-Enbiyâ 21/35, 87, 94; el-Hac 22/7; el-Mü'minûn 23/116; eş-Şuarâ 26/50; en-Neml 27/26, 37; el-Kasas 28/28, 70, 88; er-Rûm 30/30, 43; es-Secde 32/2; el-Ahzâb 33/51, 55; Sebe' 34/51; Fâtır 35/3; Yâsîn 36/43; es-Sâffât 37/35; ez-Zümer 39/6; el-Mü'min 40/3, 17, 59, 62, 65; eş-Şûrâ 42/7, 15, 47; ed-Duhân 44/8; el-Câsiye 45/26, 32; Muhammed 47/19; el-Haşr 59/22, 23; et-Teğâbun 64/13; el-Müzzemmil 73/9.

⁵ el-Bakara 2/2.

⁶ el-Bakara 2/71.

⁷ Âl-i İmrân 3/160; el-Enâm 6/17, 34, 115; el-A'râf 7/186; el-Enfâl 8/48; Yûnus 10/107; Hûd 11/43; er-Ra'd 13/41; el-Kehf 18/27; Fâtır 35/2; Muhammed 47/11, 13.

⁸ Âl-i İmrân 3/160.

ismi olan غَالِب kelimesi غَلَب kelimesinin ismi failidir ve lâ'nın ismidir.

Örnek 2:

“...Allah'ın kelimelerini değiştirebilecek hiç kimse yoktur. Muhakkak ki gönderilen peygamberlerin haberlerinden bazıları sana da geldi.”⁹ Ayette مُبَدَّل kelimesi بَدَّل kelimesinin تَفْعِيل babından ismi failidir ve lâ'nın ismidir.

3. İsmi mekân olarak gelmesi: Kur'ân'da iki yerde gelmektedir.

Örnek 1:

“...Nihayet Allah'tan yine Allah'a sığınmaktan başka hiçbir çare olmadığını anlamışlardı...”¹⁰ ayette مَلَجًا kelimesi لَجًا kelimesinin مَفْعَال vezninde ismi mekanıdır ve lâ'nın ismidir.

Örnek 2:

“...sizin işiniz burada durmak değil, haydi dönün...”¹¹ ayetteki مَثَام kelimesi أَقَام kelimesinin ismi mekanıdır ve lâ'nın ismidir.

4. Cemi teksir olarak gelmesi: Kur'ân'da sadece iki yerde gelmektedir.

Örnek 1:

“Sûra üflendiği zaman artık aralarında ne soy sop vardır ne de birbirlerini soruşturacaklardır.”¹² Ayette اُنْسَاب kelimesi نَسَب kelimesinin cemi mükesseridir ve lâ'nın ismidir.

Örnek 2:

“...Çünkü onların yemin diye hiçbir şeyleri yoktur. Umulur ki küfre son verirler.”¹³ Ayette اَتَّانَ kelimesi تَمَّيَّن kelimesinin cemi teksidir ve lâ'nın ismidir.

Kur'ân'da lâ'nın isminin hafzedilmesi ile ilgili herhangi bir örnek bulamadık. Kur'ân'da lâ'nın ismi beş yerde لا حَزَم şeklinde gelmiştir.¹⁴

4.2. Haberinin Kullanımı

Kur'ân'da cinsi nefy eden lâ'nın haberi açık isim, müfred, tesniye ve cemi müzekker sâlim olarak gelmemiş; zarf veya câr ve mecrûr olarak gelmiştir. Bazı nahiv âlimleri cinsi nefy eden lâ'nın haberinin câr-mecrûr ve zarf olarak gelebileceğini kabul etmişler (Abbâs Hasan, ty., 1/578) ve “Haber mahzûftur, câr ve mecrûr ona taalluk eder. Kelamın takdiri كَانَتْ أَوْ كَانَتْ دُونَ.” (Bâbetî, 1992, 2/854) demişlerdir. Kur'ân'da lâ'nın haberi zarf, mahzûf haber ve câr ve mecrûrundan oluşan şibih cümle olarak üç şekilde

⁹ el-Enâm 6/34.

¹⁰ et-Tevbe 9/118.

¹¹ el-Ahzâb 33/13.

¹² el-Mü'minûn 23/101.

¹³ et-Tevbe 9/12.

¹⁴ Hûd 11/22; en-Nahl 16/23, 62, 109; el-Mü'min 40/43.

gelmiştir.

1. Zarf olarak gelmesi:

Örnek1:

“...bugün hiçbir haksızlık yoktur. Şüphesiz Allahın hesabı çok hızlıdır.”¹⁵ Ayette *الْيَوْمَ* kelimesi zarfı zaman olup mahzuf haberin müteallakıdır.

Örnek 2:

“...Allah bizimde rabbimiz, sizin de rabbinizdir. Bizim yaptıklarımız bize, sizin yaptıklarınız size. Sizinle bizim aramızda tartışmaya hiç gerek yok. Allah hepimizi bir araya getirecektir. Dönüş ancak O'nadır.”¹⁶ Ayette *بَيْنَنَا* kelimesi zarfı mekân olup lâ'nın mahzuf haberinin müteallakıdır.

2. Mahzuf olarak gelmesi¹⁷: Bunlardan bazıları şunlardır:

Örnek 1:

“...On'ndan başka hiçbir ilah yoktur, O rahman ve rahimdir.”¹⁸ Ayette lâ'nın haberi gizli olup *مَوْجُودٌ* takdirindedir (İbrahim, 2014, s. 24).

Örnek 2:

“Zararı yok dediler, nasıl olsa biz rabbimize dönüyoruz.”¹⁹ Ayette lâ'nın haberi gizli olup *كَانُوا* (İbrahim, 2014, s. 369), *يَا ذٰلِكَ* veya *عَلَيْنَا* takdirindedir (Salih, 1993, 8/190).

3. Câr ve mecrûr gelmesi: Lâ'nın ismini anlattığımız yerdeki verilen ayetlerin hepsinde lâ'nın haberi zarf ve mahzuf olanlar dışında câr ve mecrûr olarak gelmiştir.

Cinsi nefy eden lâ Kur'an-ı Kerim'de iki ayette iki kere²⁰, yine iki ayette üç kere tekrar edilmiştir.²¹ Bunlardan Bakara 254. ayette *لَا يَبِيعُ فِيهِ وَلَا خِلَّةٌ وَلَا شَفَاعَةٌ* “...Ahlım satım, dostluk ve aracılığın olmadığı bir gün...” bazı âlimler lâ'yı leseye benzeyen lâ olarak kabul etmişler, merfu okumuşlar, bir kısmı ise cinsi nefy eden lâ kabul ederek fetha ile okumuşlardır (Halebî, ty., 2/322-328; Ma'sarâvî, 2013, s. 42).

5. Kur'ân-ı Kerim'de cinsi nefy eden lâ'nın zamana delalet etmesi

Arap dilinde zamana delalet eden kelimeler fiillerin mazi, muzari, emir şeklindedir. Bunun dışında isimler, bazı nahvi terkipler ve harfler de zaman ifade edebilirler. Günümüz Arap dili araştırmacıları lügavî zaman kavramı üzerinde durarak fiillerin zamana delaletleri yanında cümlede bulunan harf ve isimlerin

¹⁵ el-Mü'min 40/17.

¹⁶ eş-Şûrâ 42/15.

¹⁷ el-Bakara 2/163, 255; Âl-i İmrân 3/2, 6, 18; en-Nisâ 4/87; el-En'âm 6/102, 106; et-Tevbe 9/31, 129; Yûnus 10/90; Hûd 11/14; er-Ra'd 13/30; en-Nahl 16/2; Tâhâ 20/14, 98; el-Enbiyâ 21/25, 87; el-Mü'minûn 23/116; en-Neml 27/26; el-Kasas 28/70, 88; Fâtûr 35/3; es-Sâffât 37/35; ez-Zümer39/6; el-Mü'min 40/3, 62, 65; ed-Duhân 44/8; Muhammed 47/19; el-Haşr 59/22, 23; et-Teğâbûn 64/13; el-Müzzemmil 73/9; el-Kıyâme 75/11.

¹⁸ el-Bakara 2/163.

¹⁹ eş-Şu'arâ 26/50.

²⁰ İbrahim 14/31; et-Tûr 52/23.

²¹ el-Bakara 2/197, 254.

oluşturdukları nahvî terkiplerin de zamana delalet ettiğini bu nedenle Arap dilinde sarfî ve nahvî zaman çeşitlerinin olduğunu belirtmişlerdir. Sarfî zamanın cümlede fiilin siyakına bakmadan kendi siygasından çıkarılan zaman; nahvî zamanın ise fiilin siygasıyla yetinilmeyip, fiil olmasa da siyakın delalet ettiği, cümledeki edat, isim ve karinelere çıkarılan zaman olduğunu belirtmişlerdir. Cümlede zamana delalet eden bir kelime olmasa da birtakım edatların siyakından cümlelerin zamanının çıkarılabileceğini ifade etmişlerdir (Temâmî Hassan, 1994, s. 241-260). Bu edatlardan birisi olan cinsi nefy eden lâ kendisi zaman manası taşımamakla beraber öncesi ve sonrası, birtakım edatlarla kullanımı ile nahvî kurallar çerçevesinde zamana delalet edebilir. Bu lâ ile yapılan nefy mutlak zamanı içerir. Lâ ile ismi ve haberi arasındaki nisbetin nefyi ve zaman kaydı olmaksızın mananın olumsuzluğu kast olunur, لَا حَيَّوَانَ حَجَرٍ (hiçbir hayvan taş değildir) cümlesinde olduğu gibi. Bazen de zamana delalet eden kelami bir karine olsun veya olmasın belirli bir zamanda mananın nefyine delalet eder. Bu şimdiki zamandır.

Örnek:

لا عاصمَ الْيَوْمَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ إِلَّا مَنْ رَحِمَ (**Bugün Allah'ın emrinden (azabından), merhamet sahibi Allah'tan başka koruyucu yoktur.**)²²

Bazen de karinenin varlığı ile gelecek zamana veya geçmiş zamana delalet eder (Abbâs Hasan, ty., 1/560).

Örnek:

لا بُشْرَى يَوْمَئِذٍ لِلْمُجْرِمِينَ (**O gün günahkarlara hiçbir sevinç haberi yoktur.**)²³

Araştırmacılar Kur'an-ı Kerim'de lâ edatının geçtiği yerlere bakıldığında birtakım lafzi ve manevi karineler ve siyakının delaletiyle geçmiş, şimdiki, gelecek zamana hatta bütün zamanlara delalet ettiğini ve zamanı mutlak ve muayyen olarak nefy ettiğini belirtilmişlerdir (Rahmânî, 2017, s. 86, 87).

5.1. Cinsi nefy eden lâ'nın zamanı mutlak nefyi

Mutlak zaman; "belirli bir zamanla sınırlı olmayıp öncelik sonralık ile vasıflanmayan, bütün zamanları içeren zamandır." (Kavâfize, 2015, 42/2). Kur'an-ı Kerim'de bu şekilde gelen ayetler Allahu Teâlâ'nın uluhiyetine delalet eden ayetlerdir.

Örnek:

قُلِ اللَّهُ يُخَيِّبُكُمْ ثُمَّ يُمَيِّتُكُمْ ثُمَّ يَجْمَعُكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَا رَبَّ فِيهِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ.

"Onlara şöyle de: 'Allah sizi hayata getirecek, sonra öldürecek, sonra gerçekleşeceği kesin olan kıyamet sürecinde sizi bir araya getirecek.' Bunda hiçbir kuşku yok ama insanların çoğu bilmez."²⁴ Ayette insanların hesap ve ceza için diriltilecekleri kıyamet gününün varlığı ve o günde olacak olayların hiçbirisinde kuşku olmadığı belirtilerek kâfirler ve inkarcılar kesin bir şekilde reddedilmiştir. Bu ayeti kerime sabit bir konu hakkında şüphe etme vasfını reddetmiş olup, bu inkâr belli bir zamanla sınırlı olmayıp, devamlı ve mutlak olumsuzlamadır. لَا رَبَّ cümlesi Kur'ân-ı Kerim'in çeşitli surelerinde

²² Hûd 11/43.

²³ el-Furkan 25/22.

²⁴ el-Câsiye 45/26.

tekrarlanmıştır. Dolayısıyla bu ayetlerde meydana gelecek olan büyük olayın vukuu hakkında ki şüphenin cinsi nefy eden lâ ile getirilerek nefy edilmesi diğer nefy edatlarından daha etkili olup kıyametın, hesap ve cezanın kesinliğine işaret etmektedir, bu konuda herhangi bir şüpheye yer bırakmamaktadır (Kutub, 1982, 5/3233; Rahmânî, 2017, s. 93).

Örnek:

لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ لَا انفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ.

“Dinde hiçbir zorlama yoktur. Doğru eğriden açıkça ayrılmıştır. Artık kim tâgut'u inkâr edip Allah'a inanırsa sağlam kulpa yapışmıştır ki o hiçbir zaman kopmaz. Allah işitir ve bilir.”²⁵ Ayette lâ'nın ismi olan إِكْرَاهٌ kelimesi master olarak gelmiştir. Masterla yapılan tabir fiille yapılan tabirden daha kuvvetlidir (Kırkız, 2010, 15/211). Burada Allah dine girme hususunda yapılacak zorlama çeşitlerinin hepsini nefy etmiştir, kişi dine girip girmeme hususunda muhayyerdir. Bu ayetle ilgili Seyyid Kutub “Buradaki tabir cinsten hükmü nefy eden lâ ile yapılmış olup nahivcilerin dediği gibi mutlak nefy ifade eder. Yani zorlama cinsinin nefyi onu varlık âleminden dışlamaktır. Sadece uygulanmasına yönelik bir yasak değildir.” (Kutub, 1982, 1/291) şeklinde tefsir etmiştir. Ayetteki إِكْرَاهٌ sıygası belli bir zaman ve belirli şahıs ifade eden لَا تُكْرَهُوا sıygasından daha mübalağalıdır. Çünkü ikrah çeşitlerinin hepsini ve bütün zamanları içerir ve zamana bağlı olmaksızın nefyin devamını ifade eder. Bütün peygamberler insanları hakka davet etmekle yükümlü olup, insanlara hak yola girmeleri için zor kullanmamışlardır. Bu nedenle dinde zorlamanın olmaması bir döneme, bir peygambere veya belli bir kavme mahsus değildir, bütün zamanları içerir (Rahmânî, 2017, s. 94, 95). Elmalı tefsirinde ise buradaki فِي الدِّينِ kelimesinin müteallak değil lâ'nın haberi olduğu ve dolayısıyla ikrahın sade dine değil, her neye olursa olsun ikrah cinsinden olan hiçbir şeyin İslam dininde olmadığı belirtilmiştir (Yazır, 1979, 2/860).

5.2. Cinsi nefy eden lâ'nın şimdiki zamanla mukayyed nefyi

Cinsten hükmünü nefy eden lâ bazı ayetlerde yevm (اليوم) kelimesiyle birlikte geçmektedir. Anlamı lâ'nın nefyi şimdiki zamanla kayıtlıdır.

Örnek:

فَلَمَّا جَاوَزَهُ هُوَ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ قَالُوا لَا طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ بِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ

“...Tâlût ve onunla beraber iman edenler ırmağı geçince, ‘Bugün bizim Câlût'a ve askerlerine karşı koyacak gücümüz yoktur’ dediler...”²⁶ bu sözü Tâlût'un askerlerinden bir kısmı düşmanın gücünü ve kalabalığını görünce korkularından söylemişler ve buldukları gün içerisinde Câlût ve ordusuyla savaşılamayacaklarını, buna kuvvetleri olmadığını belirtmişlerdi. Buradaki nefy geçmiş veya gelecek zamana ait olmayıp içinde buldukları günle kayıtlıdır. الْيَوْمَ lafzı Kur'ânda dört yerde cinsten hükmünü nefy eden lâ ile beraber gelerek zamanı şimdiki zamana çevirmiştir.²⁷

Örnek:

قَالَ سَتَأْتِي إِلَىٰ جَبَلٍ يَخْسِفُنِي مِنَ الْمَاءِ قَالَ لَا غَاصِمَ الْيَوْمَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ إِلَّا مَنْ رَجَمَ وَحَالٍ يُبَيِّنُهَا الْمُؤْجُ فَكَانَ مِنَ الْمَغْرَبِينَ.

²⁵ el-Bakara 2/256.

²⁶ el-Bakara 2/249.

²⁷ el-Bakara 2/249; Hüd 11/43; Yûsuf 12/92; el-Mü'min 40/17.

“Oğlu: Beni sudan koruyacak bir dağa sığınacağım, dedi. (Nuh): ‘Bugün Allah’ın emrinden (azabından), merhamet sahibi Allah’tan başka koruyacak hiç kimse yoktur’ dedi. Aralarına dalga girdi, böylece o da boğulanlardan oldu.”²⁸ Ayette lâ’nın ismi olan عاصم kelimesi ismi fâil olup الْيَوْمَ kelimesinin delaletiyle şimdiki zamana delalet eder. Müfessirlerin beyanına göre bu ayetteki olay Hz. Nuh ve oğlu arasında geçmiş, oğlu babasının gemiye binmesi isteğini geri çevirerek binmemiştir. Burada ki عاصم لا tabiriyle koruma sıfatına sahip tüm fertler ve oluşumlar dışarıda bırakılarak o günün diğer günler gibi sıradan bir gün olmadığı, diğer günlerde bu gibi olaylardan insanlar korunabilecekken bu günde korunmanın olmadığı, insanı dağ değil hiçbir şeyin kurtaramayacağı kesin bir şekilde belirtilmiştir (Âlûsî, 2001, 6/258; Yazır, 1979, 4/2783).

5.3. Cinsi nefy eden lâ’nın gelecek zamanla mukayyed nefyi

Cinsten hükmünü nefy eden lâ gelecek zamanı içerecek şekilde gelir. Bu, cümledeki karineler ve cümlelerin siyakından anlaşılabilir.

Örnek:

إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَٰئِكَ لَا خَلَاقَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ.

“Allah’a karşı verdikleri sözü ve yeminlerini az bir bedelle değiştirenlere gelince, işte bunların ahirette hiç payı yoktur. Kıyamet günü Allah onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları temize çıkarmayacaktır. Onlar için acı bir azap vardır.”²⁹ Ayetteki خَلَقَ kelimesi nasip, pay manasına gelmektedir. Müfessirlerin bildirdiğine göre ayet Tevrat’ı tahrif edip Hz. Muhammed’in (SAV) sıfatlarına dair ifadeleri, emanetlerin vesairenin hükmünü değiştiren ve buna karşılık rüşvet alan Yahudi hahamları hakkında inmiştir (Zemahşerî, 2009, 1/368, 369; Beyzâvî, ty., 1/166). Ayette bu tahrifi yapanların kıyamet gününde lehlerine hiçbir şeyin olmayacağına ve son derece acıklı bir azaba çarptırılacaklarına işaret edilmiştir. Ayette geçen يَوْمَ الْقِيَامَةِ şibih cümlesi ve cümlelerin siyakında gelen لَفْظِ الْيَوْمِ lafzı nefy edilen zamanın gelecek zamanla kayıtlı olduğuna işaret etmektedir. Kur’ânda cinsten hükmü nefy eden lâ’nın gelecek zamana delalet etmesini gösteren en bariz karinelerden birisinin de lâ’nın şart cümlesine özellikle de إِذَا şart edatına cevap olarak gelmesi gösterilebilir (Rahmânî, 2017, s. 100). فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ فَلَا أَنْصَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَاءَلُونَ. “Sûra üflendiği zaman artık ne aralarında soy sop vardır, ne de birbirlerini soruşturacaklardır.”³⁰ Ayette bu günde yani ahiret gününde, o günün dehşetinden dolayı ne karşılıklı sevgilerinin, ne de övündükleri akrabalar arasındaki yakınlıklarının kalmayacağı, soylarının, anne babalarının, çoluk çocuklarının kendilerine hiçbir fayda vermeyeceği belirtilmiştir (Ebüssuûd, 2021, 6/198, 199). Ayette نُفِخَ kelimesinin meçhul getirilmesinin sûra üfürülme olayının ihtimamına delalet ettiği de belirtilmiştir (İbn Âşûr, 1984, 18/125, 126). Şart edatı olan ve istikbale delalet eden إِذَا çoğunlukla mazi fiille beraber gelir ve manada istikbale delalet eder, kendinden sonra gelen cümlelerin gelecekte kesin olarak meydana geleceğini belirtir (Suyûtî, 2000, 1/470-472). Dolayısıyla ayetteki nefy gelecek zaman ile mukayyettir.

Kur’ân’da cinsten hükmünü nefy eden lâ on yedi yerde ismi faille gelerek teceddüt ve hudûsa delalet ederek nefyin sübut ve devam anlamını üç zamanda ifade etmiştir. إِذَا، مَا، إِذَا، مَا، إِذَا gibi şart edatlarıyla da beraber gelerek, cümlelerin siyakıyla beraber gelecek zamana delalet etmiştir. Kur’ân’da cinsten hükmünü nefy eden lâ kırk iki yerde gelecek zamana, on bir yerde şimdiki zamana, altmış dokuz yerde

²⁸ Hûd 11/43.

²⁹ Âl-i İmrân 3/77.

³⁰ el-Mü’minûn 23/101.

ise mutlak zamana delalet etmiştir (Rahmânî, 2017, s. 102).

6. Cinsi nefy eden lâ'nın kur'an tercümelerine yansıması

Cinsten hükmünü nefy eden lâ'ya verilen anlam řu meallerde incelenmiştir: Elmalılı M. Hamdi Yazır, Hasan Basri Çantay, Ömer Nasuhi Bilmen, Süleyman Ateş, Diyanet Vakfı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Muhammed Esed, Yaşar Nuri Öztürk, Edip Yüksel, Bayraktar Bayraklı, Salih Akdemir, Mustafa Öztürk, Sami Kocaoğlu.³¹ Bu meallerden bazıları harfi/lafzî tercümeye benzer bir çeviri tarzını, bazıları anlam merkezli çeviriyi esas alarak serbest tercüme tarzını, bazıları dilbilim merkezli işlevselci tercüme tarzını, bazıları ise deyimsel ve açıklamalı tercüme tarzını benimsemiştir.

Örnek:

إِنْ يُصْرِكُمْ اللَّهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْ وَإِنْ يُخْذِلْكُمْ فَمَنْ ذَا الَّذِي يُصْرِكُمْ مِنْ بَعْدِهِ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ.

Âli İmrân suresinin 160. bu ayetini;

Elmalılı “Allah size nusrat verirse o vakit size galip yoktur...” şeklinde,

Çantay “Allah size yardım ederse artık sizi yenecek yoktur...” şeklinde,

Bilmen “Eğer Allah Tealâ size yardım ederse artık size galip olacak kimse yoktur...” şeklinde,

Ateş “Eğer Allah size yardım ederse, artık sizi yenecek yoktur...” şeklinde,

Diyanet Vakfı “Allah size yardım ederse, artık size üstün gelecek hiç kimse yoktur...” şeklinde,

Diyanet İşleri Başkanlığı “Allah size yardım ederse, sizi yenecek yoktur...” şeklinde,

Esed “Allah size yardım ederse, hiç kimse sizinle baş edemez...” şeklinde,

Yaşar Nuri Öztürk “Allah size yardım ederse hiç kimse size galip gelemes...” şeklinde,

Yüksel “Allah sizi desteklerse hiçbir güç sizi yenemez...” şeklinde,

Bayraklı “Allah size yardım ederse, hiç kimse sizi yenemez...” şeklinde,

Akdemir “Eğer Allah size yardım edecek olursa sizi hiç kimse yenemez...” şeklinde,

Öztürk “Allah size yardım ederse hiç kimse bileğinizi bükemez...” şeklinde,

Kocaoğlu “Eğer Allah size yardım ederse, artık sizi yenilgiye uğratacak (güç) yoktur...” şeklinde

³¹ Hasan Basri Çantay, *Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerim*, 15.Basım (İstanbul: by. 1990); Ömer Nasuhi Bilmen, *Kur'anı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, (İstanbul: Bilmen Basım ve Yayınevi, ty.); <https://www.Kur'anavetleri.net/suleyman-ates-meali> (12.04.2023); Ali Özek ve diğerleri, *Kur'ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli*, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993); Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, *Kur'an-ı Kerim Meâli*, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011); Muhammed Esed, *Kur'an Mesajı*, (İstanbul: İşaret Yayınları, 2002); Yaşar Nuri Öztürk, *Kur'an-ı Kerim Meali*, (İstanbul: Yeni Boyut, 1993); Edip Yüksel, *Mesaj/Kur'ân Çevirisi*, (İstanbul: Ozan Yayıncılık, 2016, Bayraktar Bayraklı, *Yeni bir anlayışın ışığında Kur'an Meâli*, (İstanbul: Bayraklı Yayınları, 2007); Salih Akdemir, *Son çağrı Kur'an*, (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2004); Mustafa Öztürk, *Kur'an-ı Kerim Meali Anlam ve yorum merkezli çeviri*, (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2014); Sami Kocaoğlu, *Apaçık Kur'an ve Türkçe hikmetli meali*, 5. Basım (İstanbul: İstanbul, 2021).

tercüme etmiştir. Cinsten hükmü nefy eden lâ Bilmen, Diyanet Vakfı, Esed, Yaşar Nuri Öztürk, Yüksel, Bayraklı, Akdemir, Öztürk meallerinde Türkçeye olumsuzluğun pekiştirilmesi lafızlarıyla tercüme edilmiş diğerlerinde sadece olumsuzluk zikredilmiş pekiştirme lafzı zikredilmemiştir.

Örnek:

أَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا وَاللَّهُ يَحْكُمُ لَا مُعَقِّبَ لِحُكْمِهِ وَهُوَ سَرِيعُ الْحِسَابِ.

Ra'd suresinin 41. bu ayetini;

Elmalılı "...Allah öyle hukm-ü hukûmet eder ki hükmünü takib edecek yoktur..."

Çantay "...Allah hükmeder. O'nun hükmü ardına düş (üb de red ed) ebilecek de yoktur..."

Bilmen "...ve Allah Tealâ hükmeder, onun hükmünü reddedecek yoktur..."

Ateş "...Hüküm veren Allah'tır. O'nun hükmünün ardına düşüp onu iptal edecek yoktur..."

Diyanet Vakfı "...Allah (dilediği gibi) hükmeder, O'nun hükmünü bozacak kimse yoktur..."

Diyanet İşleri Başkanlığı "...Allah hükmeder. O'nun hükmünü bozacak hiç kimse yoktur..."

Esed "...Allah hüküm verdiği (zaman) O'nun hükmünün önüne geçecek kimse yoktur..."

Yaşar Nuri Öztürk "...Allah hükmeder; O'nun hükmünü denetleyecek de yoktur..."

Yüksel "...Allah hüküm verir ve O'nun hükmünü izleyip çevirecek de yoktur..."

Bayraklı "...Hüküm veren Allah'tır; O'nun hükmünün ardına düşüp onu iptal edecek yoktur..."

Akdemir "...Allah (bir konuda) karar verdiğiğinde, O'nun kararını geri alacak hiç kimse yoktur..."

Öztürk "...Allah herhangi bir şeyin gerçekleşmesine hükmettiği zaman O'nun bu hükmünü geçersiz kılacak hiçbir güç yoktur..."

Kocaoğlu "...Allah kararını verir ve onun kararını ortadan kaldıracak da yoktur..." şeklinde tercüme etmiştir. Ayet, Diyanet Vakfı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Esed, Akdemir ve Öztürk meallerinde olumsuzluk pekiştirme edatı zikredilerek, diğer meallerde ise sadece olumsuzluk zikredilerek tercüme edilmiştir.

Örnek:

الْيَوْمَ تُجْزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ.

Mü'min suresinin 17. bu ayetini;

Elmalılı "Bugün her nefis kazandığı ile cezalanacak, zulüm yok bu gün..."

Çantay "Bugün herkes ne kazandıysa onunla karşılanacak. Bugün haksızlık yok..."

Bilmen “Bugün her nefis kazanmış olduğu ile cezalandırılacaktır. Bugün zulm yoktur...”

Ateş “Bugün her can, kazandığıyla cezalanır. Bugün zulüm yoktur...”

Diyanet Vakfı “Bugün herkese kazandığının karşılığı verilir. Bugün haksızlık yoktur...”

Diyanet İşleri Başkanlığı “Bugün herkese kazandığının karşılığı verilir. Bugün asla zulüm yoktur...”

Esed “O gün her insan kazandığının karşılığını görür: o gün hiçbir haksızlık (yapılmaz)...”

Yaşar Nuri Öztürk “Bugün her benlik kazandığıyla cezalandırılır. Zulüm yok bugün...”

Yüksel “O gün her kişiye yaptığının karşılığı ödenir. O gün haksızlık yoktur...”

Bayraklı “Herkes kazandığının karşılığını görür. O gün hiçbir haksızlık yoktur...”

Akdemir “O gün, herkese kazandığının karşılığı verilecektir; çünkü o gün asla haksızlık olmayacaktır...”

Öztürk “O gün herkes yaptığının karşılığını görecek. Evet, o gün kimseye asla haksızlık edilmeyecek...”

Kocaoğlu “Bugün her insan yaptığının karşılığını görür. Bugün zulüm kesinlikle yoktur...” şeklinde tercüme etmiştir. Ayet, Diyanet İşleri Başkanlığı, Esed, Bayraklı, Akdemir, Öztürk ve Kocaoğlu meallerinde olumsuzluk pekiştirme edatı zikredilerek, diğer meallerde ise sadece olumsuzluk zikredilerek tercüme edilmiştir.

Örnekler dikkate alındığında meallerden; Diyanet İşleri Başkanlığı, Esed (İngilizce ve Türkçe çevirisinde), Akdemir ve Öztürk meallerinin makalede belirtmeye çalışılan cinsten hükmünü nefy eden lâ'nın Türkçeye tercüme edilirken olumsuzluğun pekiştirilerek tercüme edilmesi dilsel kuralına uyduğu söylenebilir.

Sonuç

Cinsi nefy eden lâ Arap dilindeki bir edattır. Kural olarak isim cümlesinin başına gelir, kendisine isim olarak aldığı kelimeyi nasb, haber aldığı kelimeyi ise ref eder. Bu edat öğretilirken “cinsin tamamını olumsuzlayan lâ” şeklinde isimlendirilerek öğretilmesinin öğrencilerin aklında daha iyi yer edeceği tarafımızdan değerlendirilmektedir.

Bu edatın cümleye kattığı meşhur anlam olumsuzluktur. Ama bu olumsuzluk ilgili olduğu ismin tüm sınıf ve türlerini içerir. Böylece geniş bir olumsuzluk ifadesiyle isim cümleleri arasında bağlantı kurar. Ait olduğu tüm fertlerinde ihtimal bırakmayacak şekilde yokluğu ifade eder ve olumsuzluğu tüm cinsi içerir.

Edatın tercüme edilmesinde Türkçe’de olumsuz cümlelerin pekiştirilmesinde kullanılan “hiç, hiçbir şey, asla, kesinlikle, hiçbir kimse” kelimeleriyle tercüme edilmelidir. Cümlede edat tekrarlandığında “ne..., ne...ne de” bağlaç grubuyla, be (ب) harfi cerrinden sonra ise “...sız” ekiyle tercüme edilmesi uygun olacaktır.

Bu edat ile yapılan nefy mutlak zamanı içerir. Fakat cümlede edatın siyak ve sibakı ve birtakım

kelimelerle kullanımı dikkate alınarak nahvî kurallar çerçevesinde geçmiş, şimdiki, gelecek zamana delaleti ortaya çıkarılabilir.

Bu edat Kur'ân'da birçok ayette geçmektedir. İncelenen meallerin bir kısmında edatın belirtmeye çahşılan "asla yok", "kesinlikle değil" şeklinde anlamları taşıyan çeviriler yapıldığı gibi, yalnız bir şekilde "yok, değil" anlamıyla çeviriler de yapıldığı görülmüştür. Çalışmada edatın özelliklerinin ve kurallarının bilinmesi, içerisinde yer aldığı ayetin mesajının muhataplara iletilmesi, özellikle de Türkçe çevirilerde bu kuralların gösterilmesi ve "asla yok", "kesinlikle değil" şeklinde vurgulu bir olumsuzlukla tercüme edilmesi gerektiği anlaşılmıştır. Bu şekilde yapılmayan çevirilerin Kur'ân'ın anlamını yansıtmakta eksik kaldığı görülmüştür. Ayrıca edatın özelliklerinin yeterince bilinmesi ve yansıtılmasının önemi anlaşılmıştır.

Kaynakça

- Abbâs Hasan. (ty.). *en-Nahvu'l-vâfi*. Beyrut: Mektebetü'l-Muhammedî.
- Akdağ, H. (1999). *Arap Dilinde Edatlar*. Konya: Tekin Kitabevi.
- Akdemir, S. (2004). *Son Çağrı Kur'an*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- Altuntaş, H. - Şahin, M. (2011). *Kur'an-ı Kerim Meâli*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Âlûsî, Ş. M. (2001). *Rûhu'l-me'ânî fi tefsîri'l-Kur'ânî'l-azîm ve's-seb'ül-mesânî*. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Bâbetî, A. F. (1992). *el-Mu'cemü'l-mufasssal fi'n-nahvi'l-Arabî*. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Bayraklı, B. (2007). *Yeni bir anlayışın ışığında Kur'an Meâli*. İstanbul: Bayraklı Yayınları.
- Beyzâvî, N. M. (ty.). *Envârü't-tenzîl ve esrârü't-te'vîl*. İstanbul: Dersaadet Kitabevi.
- Bilmen, Ö. N. (ty.). *Kur'anı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*. İstanbul: Bilmen Basım ve Yayınevi.
- Cevherî, E. N. İ. (1998). *es-Sıhah*. Beyrut: Dârü'l- Fikr.
- Çantay, H. B. (1990). *Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerim*. (15. Basım). İstanbul: by.
- Çavdar, E. (2015). *Arap Dilinde 'Lâm', 'Lâ', 'Mâ' edatları ve Kur'ân-ı Kerim'deki Kullanımları*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Doğan, C. (2012). *Arapça İsim Cümlesini Yeniden Yapılandıran Âmiller*. İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Doğan, C. (2013). *Karşılaştırmalı Arapça-Türkçe Bağlaçlar*. İstanbul: Cantaş Yayınları.
- Ebüs-suûd, M. İ. (2021). *İrşâdu'l-akli's-selîm ilâ mezâyâ'l-Kitâbi'l-Kerîm*. İstanbul: TDV Yayın Matbaacılık.
- Ehdel, M. A. (1990). *el-Kevâkibü'd-dürriyye*. Beyrut: Müessetü'l-Kütübi's-Sekâfiyye.
- Enbârî, E. B. K. (2019). *el-İnsâf fi mesâilî'l-hilâf*. (2. Basım). Kahire: Mektebetü'l-Âdâb.
- Endelüsî, E. H. (1998). *İrtiâfu'd-darb min lisâni'l-Arab*. Kahire: Mektebetü'l-Hâncî.
- Esed, M. (2002). *Kur'an Mesajı*. İstanbul: İşaret Yayınları.
- Galâyînî, M. (1993). *Câmiu'd-durûsi'l-Arabîyye*. (30. Basım). Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye.
- Halebî, S. (ty.). *ed-Dürri'l-mesûn fi ulûmi'l-Kitâbi'l-Meknûn*. Dımaşk: Dârü'l-Kalem.
- Halîl, E. A. (2007). *Kitâbu'l-hurûf ve'l-edevât*. Ammân: Vizâretü't-Türâs ve's-Sekâfe.
- Hamed, A. T. - Za'bî, Y. C. (1993). *el-Mu'cemü'l-vâfi fi edevâti'n-nahvi'l-Arabî*. (2. Basım). Ürdün: Dârü'l-Emel.
- Hassan, T. (1994). *el-Lugatü'l-Arabîyye ma'nâhâ ve mebnâhâ*. Kahire: Dârü's-Sekâfe.
- Hatîb, T. Y. (2007). *el-Mu'cemü'l-mufasssal fi'l-i'râb*. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- <https://www.Kur'anayetleri.net/suleyman-ates-meali> (Erişim Tarihi: 12.04.2023).
- İbn Akîl, B. A. (ty.) *Şerhu İbn Akîl alâ elfiyyeti'b-ni Mâlik*. İstanbul: Matbayı Âmire.
- İbn Âşûr, M. T. (1984). *Tefsîrüt-tahrîr ve't-tenvîr*. Tunus: Dârü't-Tunûsiyye li'n-Neşr.
- İbn Hişâm, E. M. A. (2015). *Evdahu'l-mesâlik ilâ elfiyyeti İbn Mâlik*. Beyrut: el-Mektebetü'l- Asriyye.
- İbn Hişâm, E. M. A. (2015). *Muğni'l-lebîb an kütübi'l-eârîb*. Beyrut: Dârü İbn Kesîr.
- İbn Manzûr. (ts.). *Lisânu'l-Arab*. Beyrut: Dârü Sâdr.
- İbn Yaiş, E. B. M. (2001). *Şerhu'l-mufasssal li'z-Zemahşerî*. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- İbn. Fâris, E. H. A. (1979). *Mekâyîsü'l-luga*. Beyrut: Dârü'l-Fikr.
- İbrahim, M. T. (2014). *İrâbu'l-Kurâni'l-Kerîm*. (6. Basım). Beyrut: Dârü'n-Nefâis.

- İpek, B. (2009). *Türkçede Pekiştirme Edatları*. Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Kal'acı, M. R. – Kunevbi, H. (1988). *Mu'cemu lugati'l-fukahâ*. (2. Basım). Beyrut: Dârü'n-Nefâis.
- Kavâfize, M. H. (2015/1). “ed-Delâletü'z-zemeniyye li'l-esmâi fi'l-lugati'l-Arabiyye”, *el-Ulûmü'l-İnsâniyye ve'l-İctimâiyye*, C.42, Sayı 1.
- Kırkız, M. (2010). “Arap Dilinde Mastar ve Önemi”, *İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 15/1.
- Kocaoğlu, S. (2021). *Apaçık Kur'an ve Türkçe Hikmetli Meali*. (5. Basım). İstanbul: Zafer Matbaası.
- Kutub, S. (1982). *fi zilâli'l-Kurân*. Beyrut: Dârü's-Şurûk.
- Ma'sarâvî, A. İ. (2013). *eş-Şâmil fi kırâati'l-eimmeti'l-Aaşri'l-kevâmil*. Kahire: Dârü'l-İmâmî 'ş-Şâtûbî.
- Mevzi'î, Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Hatib. (1993). *Mesâbihu'l-megânî fi hurûfi'l-me'ânî*. Medine-i Münevvere: Dârü'l-Menâr.
- Muradi, H. b. K. (2016). *el-Cene'd-dânî fi hurûfi'me'ânî*. (2. Basım). Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Müberred, E. A. M. (1994). *el-Muktedab*. (3. Basım). Kahire: Vizâretü'l-Evkaf.
- Özek, A. ve diğerleri. (1993). *Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Öztürk, M. (2014). *Kur'ân-ı Kerim Meali Anlam ve yorum merkezli çeviri*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- Öztürk, Y. N. (1993). *Kur'ân-ı Kerim Meali*. İstanbul: Yeni Boyut.
- Râcihî, A. (2010). *et-Tatbîku'n-nahvî*. Beyrut: Dârü'n-Nahdati'l-Arabî.
- Rahmânî, İ. (2017/1). “ed-Delâletü'z-zemeniyye li-lâ en-nâfiye li'l-cinsi fi'l-Kurâni'l-Kerîm”, *el-Mümâresâtü'l-Lügaviyye*, C.8, Sayı 1, 2017, 83-106. (<https://www.asjp.cerist.dz/en/article/22736>)
- Salih, B. A. (1993). *el-İ'râbu'l-mufassal li-Kitâbillâhi'l-Mürettel*. Amman: Dârü'l-Fikr.
- Sâmîrrâî, F. S. (2007). *Me'âni'n-nahv*. Beyrut: Dârü İhyâi't-Türâsi'l-Arabî.
- Sâmîrrâî, F. S. (2014). *en-Nahvu'l-Arabî*. Dımaşk: Dârü İbn Kesîr.
- Sîbeveyhi, E. B. A. (2014). *el-Kitâb*. (5. Basım). Kahire: Mektebetü'l-Hâncî.
- Silsîlî, E. A. M. (1986). *Şifâ'ul-alîl fi idâhi't-teshîl*. Mekketü'l-Mükerreme: el-Mektebetü'l-Faysaliyye.
- Suyûtî, C. A. (2000). *el-İtkân fi ulûmi'l-Kurân*. (4. Basım). Beyrut: Dârü İbn Kesîr.
- Suyûtî, C. A. (2012). *Hem'ul-hevâmi'fi şerhi cem'î'l-cevâmi'*. (3. Basım). Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Suyûtî, C. A. (2007). *Kitâbu't-ta'rifât*. Beyrut: Dârü'l-Ma'rife.
- Ukberî, E. B. A. (2001). *el-Lübâbfî ileli'l-binâ ve'l-i'râb*. Dımaşk: Dârü'l-Fikr.
- Yâkûb, E. B. (1988). *Mevsû'atü'l-hurûf fi'l-lugati'l-Arabiyye*. Beyrut: Dârü'l-Cîl.
- Yâkûb, İ. A. (2010). “en-Nâfiye li'l-cins fi'l-Kurâni'l-Kerîm”, *Mecelletü Câmî'ati'l-luğati ve'l-Âdâb*. 3. Sayı, 444-512.
- Yazır, M. H. (1979). *Hak Dini Kur'ân Dili*. İstanbul: Eser Neşriyat.
- Yüksel, E. (2016). *Mesaj/Kur'ân Çevirisi*. İstanbul: Ozan Yayıncılık.
- Zemahşerî, E. K. M. (2004). *el-Mufassal fi ilmi'l-Arabiyye*. Ammân: Dârü Ammâr.
- Zemahşerî, E. K. M. (2009). *Tefsîrü'l-Keşşâf*. (5. Basım). Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Zihni, M. (ty.). *el-Muktedab fi kavâidi'n-nahv*. İstanbul.